

جایگاه کشورهای ذره‌ای در ارکان اصلی سازمان ملل متحد

ستار عزیزی^{۱*}، خاطره نظری^۲

چکیده

بررسی جایگاه کشورهای ذره‌ای در ارکان اصلی نظام ملل متحد و میزان سهم و نقش آن‌ها در تأمین بودجه سازمان، موضوع این مقاله است. در این تحقیق، کشورهای ذره‌ای به دولت‌هایی اطلاق می‌شوند که دارای جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر یا آنکه مساحت آن‌ها کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع است. در مجموع ۳۱ کشور دارای خصایص و ویژگی‌های ذکر شده هستند. هرچند مؤسسان جامعه ملل و سازمان ملل متحد، علاقه چندانی به عضویت دولت‌های ذره‌ای در سازمان نداشتند و حضور آن‌ها را به منظور تأمین منافع و اهداف سازمان، مفید تلقی نمی‌کردند، اما به تدریج این رویه تغییر کرد و این دولت‌ها به‌ویژه در دهه ۱۹۹۰ به سازمان ملل پیوستند، زیرا اعتقاد بر آن بود که همه دولت‌ها چه کوچک و چه بزرگ می‌توانند به هدف اصلی سازمان که همانا تأمین صلح و امنیت بین‌المللی است کمک رسانند. با وجود این، حضور دولت‌های ذره‌ای در ارکان مهم سازمان همچون شورای امنیت بسیار کم بوده است، اما برخی دول ذره‌ای در تأمین هزینه‌های سازمان در سال ۲۰۱۶ مشارکت بیشتری نسبت به دولت‌های پرجمعیت و پهناور داشته‌اند.

کلیدواژگان

ارکان اصلی ملل متحد، بودجه ملل متحد، شورای امنیت، دیوان بین‌المللی دادگستری، کشورهای ذره‌ای.

۱. دانشیار گروه حقوق، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان، ایران (نویسنده مسئول). Email: satarazizi@ymail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه مفید، قم، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۴/۰۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۸/۲۶

مقدمه

کشور کامل‌ترین سازمان متشکل سیاسی، مهم‌ترین عضو جامعه بین‌المللی و به منزله یک نهاد حقوقی، عضو اصلی، اولیه و مقتدر جامعه بین‌المللی به شمار می‌رود (ضیایی بیگدلی، ۱۳۸۴: ۲۰۱). شایان یادآوری است تقسیم‌بندی کشورها از زمان معاهده چائومونت^۱ انجام شده است (M. East, 1973: 556). قدرت‌ها بدین ترتیب به پنج گروه ابرقدرت‌ها، قدرت‌های بزرگ، قدرت‌های متوسط، کشورهای کوچک و کشورهای ذره‌ای تقسیم می‌شوند (G. Berridge, 1997: 10-21). هنگام آغاز به کار سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵، کوچک‌بودن اندازه کشور ثروتمند لوکزامبورگ^۲ و بعدها ایسلند، که هر دو جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر داشتند، مانع عضویت آن‌ها در این سازمان نشد، اما همچون جامعه ملل، سازمان ملل نیز دولت‌های بسیار کوچک موناکو، لیختن‌اشتاین و سن‌مارینو در اروپا را به عضویت نپذیرفت. اعتقاد بر آن بود که این دولت‌ها بیش از آن کوچک‌اند که بتوانند به مسئولیت‌های ناشی از عضویت در یک نهاد سیاسی جهانی عمل کنند. در عوض، آن دولت‌های ذره‌ای به همراه آندورا و واتیکان از موقعیت عضو ناظر برخوردار شدند. این رویه بعدها به‌ویژه از دهه ۱۹۹۰ تغییر یافت. امروزه جز واتیکان (که قلمرویی بسیار کوچک در اختیار دارد) کشورهای یادشده با آنکه جمعیتشان تنها بین ۲۸۰۰۰ نفر (سن‌مارینو) و ۶۹۰۰۰ نفر (آندورا) است عضو تمام‌عیار سازمان ملل هستند (گریفیتس، ۱۳۸۸: ۱۶۵). در این میان موناکو کوچک‌ترین و نائورو کم جمعیت‌ترین کشورهای عضو سازمان به شمار می‌روند. به هر حال کشورها چه بزرگ چه کوچک تابعان اصلی حقوق بین‌الملل محسوب می‌شوند همان‌طور که وائل در سال ۱۷۵۸ اعلام کرده بود «هم یک شخص کوتوله و هم فردی غول‌پیکر، هر دو آدم محسوب می‌شوند. یک جمهوری کوچک به همان میزان کشور مستقل حاکم بر سرنوشت خویش است که نیرومندترین امپراتوری جهان» (همان: ۱۶۸). در متون فارسی حقوق بین‌الملل، پژوهشگران و محققان کشورمان تاکنون به موضوع جایگاه کشورهای ذره‌ای در نظام حقوق بین‌الملل نپرداخته‌اند، این در حالی است که به‌واسطه

1. Treaty of Chaumont.

این معاهده آخرین شانس ناپلئون برای حل و فصل و توافق از طریق مذاکره بود. کشورهای اتریش، پروسی، روسیه و بریتانیای کبیر در اول مارس ۱۸۱۴ با انعقاد این معاهده به ناپلئون پیشنهاد دادند که در ازای آتش‌بس، فرانسه تمامی متصرفاتش را رها کند و به پشت مرزهای قبل از ۱۷۹۱ برگردد، اما ناپلئون این پیشنهاد را رد کرد.

Paul W. Schroeder, *the Transformation of European Politics 1763-1848* (Oxford University Press, 1994), 501-4.

۲. لوکزامبورگ از جمله دول عضو مؤسس سازمان ملل متحد (۵۱ دولت اولیه عضو سازمان) محسوب می‌شود که تا همین دهه اخیر جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر داشت، اما اکنون حدود ۵۷۶ هزار نفر جمعیت دارد و از زمره کشورهای ذره‌ای (با تعریف مندرج در این مقاله) خارج شده است. ر.ک:

<http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country>

حاکمیت برابر دولت‌ها، آن‌ها از رأی مساوی و برابر در مجمع عمومی و دیگر ارکان مهم تصمیم‌گیری برخوردارند. این اهمیت را می‌توان در انتخاب اعضای کمیسیون حقوق بین‌الملل یا انتخاب اعضای غیردائم شورای امنیت و ... دید که در این‌گونه موارد، دولتمردان ما ناگزیر از جلب نظر دولت‌های ذره‌ای نیز هستند. بنابراین، شناخت تعداد این کشورها و نقشی که امروزه در جامعه بین‌المللی به‌خصوص سازمان ملل متحد ایفا می‌کنند حائز اهمیت است.

سؤال اصلی که نگارندگان مقاله درصدد پاسخ به آن هستند، این است که از بدو تشکیل سازمان ملل متحد، کشورهای ذره‌ای از چه جایگاه و موقعیتی در ارکان اصلی این سازمان برخوردار بوده‌اند؟ آیا جمعیت یا مساحت کم این کشورها در میزان حضور و عضویت آن‌ها در ارکان اصلی ملل متحد اثرگذار بوده است یا اینکه با توجه به اصل حاکمیت مساوی و برابر دولت‌ها در نظام حقوق بین‌الملل، این کشورها از میزان حضور و اثرگذاری برابر با دیگر دولت‌ها برخوردار بوده‌اند؟

همچنین، این سؤال مطرح می‌شود که جمعیت و مساحت کم کشورهای ذره‌ای تا چه اندازه در میزان پرداخت حق عضویت سازمان ملل متحد (به‌منزله یکی از ابزار اثرگذاری در فعالیت‌های آن) تأثیرگذار بوده است؟

فرضیه نویسندگان مقاله این است که دولت‌های ذره‌ای با بهره‌مندی از اصل حاکمیت برابر در نظام حقوق بین‌الملل از حق رأی مساوی و اثرگذاری برابر در مجمع عمومی سازمان ملل متحد برخوردار شده‌اند. اما میزان حضور آن‌ها در نهادهای اجرایی مؤثری همچون شورای امنیت پررنگ نبوده و تحت تأثیر ذره‌ای بودن آن‌ها کمرنگ بوده است.

در این مقاله، پس از تعریف کشورهای ذره‌ای و توضیح مختصر میزان جمعیت، مساحت و موقعیت جغرافیایی آن‌ها، عضویت این کشورها در سازمان ملل متحد را در پرتو اصل تساوی حاکمیت دولت‌ها بررسی می‌کنیم. سپس، جایگاه و موقعیت این کشورها را در ارکان اصلی سازمان ملل متحد از بدو تأسیس سازمان تاکنون (سال ۲۰۱۶) مطالعه می‌کنیم و در پایان میزان مشارکت این دولت‌ها در تأمین بودجه سازمان ملل متحد به‌منزله یکی از اهرم‌های تأثیرگذار در عملکرد هر سازمان توضیح داده می‌شود.

تعریف کشورهای ذره‌ای

تعریفی متفق‌علیه درخصوص کشورهای ذره‌ای وجود ندارد. کشورهای ذره‌ای به کشورهای دارای حاکمیتی اطلاق می‌شود که از جمعیت یا سرزمین کم یا هر دو معیار برخوردارند. شایان یادآوری است که از دو اصطلاح «کشورهای کوچک»^۱ و «کشورهای ذره‌ای»^۲ در

1. Small states.
2. Microstates.

توصیف کشورهای استفاده می‌شود که از سرزمین و جمعیت کمی برخوردارند. اما «کشورهای ذره‌ای» به نسبت «کشورهای کوچک» سرزمین و جمعیت کمتری دارند. در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ نظر به آنکه تعداد دول مستقل جهان بسیار کمتر از تعداد فعلی بود، آستانه موردنظر در تعریف کشورهای کوچک، جمعیتی بین ۱۰ تا ۱۵ میلیون بود. آستانه جمعیت در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ به ۵ میلیون نفر و در دهه ۱۹۹۰ به ۱ یا ۱/۵ میلیون نفر کاهش یافت، اما کشورهای ذره‌ای، دولت‌هایی هستند که جمعیت آن‌ها کمتر از ۵۰۰ هزار نفر است (Crowards, 2002: 144). اما در این مقاله، از هر دو معیار سرزمینی و جمعیتی در تعریف کشورهای ذره‌ای استفاده شده است، زیرا برخی نویسندگان در تعریف کشورهای ذره‌ای از معیار مساحت و برخی دیگر از معیار جمعیت استفاده کرده‌اند. در تعریف نگارنده، کشورهایی ذره‌ای محسوب می‌شوند که یا مساحت آن‌ها کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع (Mehmet & Tahiroglu, 2002: 152-162) یا آنکه تعداد جمعیت آن سرزمین از ۵۰۰ هزار نفر کمتر باشد (Boyce & Herr, 2012: 37-41). با توجه به معیارهای موردنظر نگارنده در این مقاله، ۳۱ کشور جهان در ردیف کشورهای ذره‌ای قرار دارند که در قاره‌های اروپا، آسیا، آفریقا، امریکا، اقیانوس هند، منطقه اقیانوسیه و دریای کارائیب واقع شده‌اند.

البته گاهی در تعریف کشورهای ذره‌ای از آستانه جمعیتی بالاتری نیز استفاده شده است. برای مثال، در سال ۱۹۸۵ دیپلماتی هندی در گزارشی که برای «سازمان کشورهای مشترک‌المنافع» با عنوان «آسیب‌پذیری کشورهای کوچک در امنیت جهانی» تهیه کرد از آستانه جمعیت زیر یک میلیون نفر به منزله معیاری در تعریف کشورهای کوچک استفاده کرد. دوازده سال بعد، به اجلاس اکتبر ۱۹۹۷ «سازمان کشورهای مشترک‌المنافع» گزارشی تسلیم شد و در آن گزارش، آستانه افزایش یافت و به ۱/۵ میلیون نفر رسید. هم‌اکنون دبیرخانه کشورهای مشترک‌المنافع، کشورهای دارای جمعیت کمتر از ۱/۵ میلیون نفر را به مثابه کشورهای کوچک و ذره‌ای می‌شناسد. با تعریف مذکور، از مجموع ۵۳ دولت عضو سازمان کشورهای مشترک‌المنافع، ۳۲ کشور در گروه کشورهای کوچک قرار می‌گیرند. بانک جهانی نیز از همین معیار استفاده می‌کند (Negut & Gagea, 2011: 33). نویسنده دیگری نیز آستانه کمتر از یک میلیون نفر را برای تعریف کشورهای ذره‌ای استفاده کرده است (Bartmann, 2014: 61-62).

درخور توجه است که اکثریت کشورهای ذره‌ای در ردیف کشورهای در حال توسعه قرار می‌گیرند. در واقع، تنها ۶ کشور از آن‌ها در میان کشورهای توسعه‌یافته قرار دارند (مالت، ایسلند، آندورا، لیختن‌اشتاین، موناکو و سان‌مارینو).

جمعیت، مساحت و موقعیت جغرافیایی کشورهای ذره‌ای

در این بخش، آماری از میزان جمعیت، مساحت و موقعیت جغرافیایی کشورهای ذره‌ای را با توجه به اطلاعات مستخرج از سایت‌های اینترنتی در اختیار خوانندگان قرار می‌دهیم.

۱. میزان جمعیت

از میان ۳۱ کشور ذره‌ای جهان، ۲۹ کشور جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر دارند و براساس معیار جمعیتی می‌توان آن‌ها را ذره‌ای محسوب کرد. دو کشور ذره‌ای دیگر (سنگاپور و بحرین) جمعیتی بیشتر از ۵۰۰ هزار نفر دارند، اما چون مساحت آن‌ها کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع است، در ردیف کشورهای ذره‌ای قرار گرفته‌اند.^۱

۲. میزان مساحت

از نظر معیار مساحت، ۲۵ کشور را می‌توان ذره‌ای محسوب کرد، زیرا مساحت آن‌ها کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع است. شایان یادآوری است که کشورهای ساموآ، وانواتو، ایسلند، باهاماس، بلیز و برونئی جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر و بین ۲۰۰ تا ۴۰۰ هزار نفر جمعیت دارند و از این نظر ذره‌ای محسوب می‌شوند، اما با وجود مساحتی بیش از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع واجد معیار ذره‌ای بودن نیستند.^۲

به جهت آنکه خوانندگان بتوانند تصویری مشخص از میزان مساحت کشورهای ذکرشده داشته باشند، یادآوری می‌کنیم که مساحت تهران ۷۳۰ کیلومتر مربع است. حال آنکه مجموع مساحت ۷ کشور از واتیکان تا موناکو، حدود ۷۳۰ کیلومتر مربع است.

۳. موقعیت جغرافیایی

بیشترین کشورهای ذره‌ای در منطقه اقیانوسیه قرار دارند (۹ کشور). نائورو کوچک‌ترین کشور منطقه اقیانوسیه و کم جمعیت‌ترین کشور عضو سازمان ملل متحد نیز است. هشت کشور ذره‌ای نیز در منطقه دریای کارائیب قرار دارند. تمامی این کشورها در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ به عضویت سازمان ملل متحد پذیرفته شدند و غالب آن‌ها مستعمره انگلیس بودند و عموماً در

1. <http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country>.

2. <http://www.worldatlas.com/articles/the-10-smallest-countries-in-the-world.html>.

اطلاعات تفصیلی مربوط به میزان جمعیت و مساحت هر یک از دول ذره‌ای و ترتیب قرارگرفتن آن‌ها از این لحاظ، موقعیت جغرافیایی هر یک از آن‌ها، تاریخ عضویت آن‌ها در سازمان ملل متحد و میزان سهم آن‌ها در تأمین بودجه در سال ۲۰۱۶ را در جدول ضمیمه می‌توانید ملاحظه کنید.

زمان استقلال از انگلیس با حمایت آن کشور توانستند به عضویت سازمان درآیند. در قاره اروپا نیز هفت کشور ذره‌ای قرار دارند. واتیکان به‌منزله کوچک‌ترین کشور دنیا دارای مقام ناظر در ملل متحد است، اما شش کشور دیگر در سازمان ملل متحد عضویت دارند. دو کشور جزیره‌ای سیشل و مالدیو نیز در اقیانوس هند قرار دارند. سه کشور نیز در قاره آسیا قرار دارند (برونئی، بحرین و سنگاپور). در هر یک از قاره‌های امریکا و آفریقا نیز یک کشور ذره‌ای وجود دارد (به ترتیب بلیز، سائوتومه و پرنسیپ).

اصل حاکمیت و برابری دولت‌ها در نظام منشور و حقوق بین‌الملل عام

دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه کانال کورفو از اصل احترام به حاکمیت دولت‌ها به‌منزله یکی از «پایه‌های بنیادین روابط بین‌المللی» یاد می‌کند.^۱ همچنین، نظر به واقعیت نامتمرکز بودن جامعه بین‌المللی، دولت‌ها از جایگاهی مساوی و برابر برخوردارند. معمولاً به ضرب‌المثل لاتینی^۲ در تأکید بر این قاعده اشاره می‌شود (Warbrick, 1994: 204). پروفیسور براونلی، از اصل حاکمیت و برابری دولت‌ها به‌منزله «دکترین بنیادین نظام قانون اساسی ملت‌ها» نام می‌برد (Brownlie, 1998: 287). دیوان دائمی بین‌المللی دادگستری نیز در قضیه لوتوس اعلام می‌دارد که حقوق بین‌الملل بر روابط میان دول مستقل حاکم است.^۳

اگر بر صدق این گزاره گواهی دهیم که کشورها بازیگران اصلی در صحنه بین‌المللی اند و این گزاره را در کنار این قاعده قرار دهیم که همه دولت‌ها چه بزرگ و چه کوچک از جایگاه حقوقی برابر برخوردارند، آنگاه بر اهمیت نقش و جایگاه دولت‌ها (ولو ذره‌ای) در نظام بین‌المللی پی خواهیم برد، زیرا همه کشورها بدون در نظر گرفتن اعتبار واقعی هر یک از آن‌ها، بایستی با هم مساوی باشند (کاسسه، ۱۳۷۰: ۱۶۷).

می‌دانیم که دولت‌ها تابعان اصلی حقوق بین‌الملل اند و حتی سازمان بزرگ و مهمی همچون ملل متحد نیز به اندازه دولت‌ها از شخصیت عالی حقوقی برخوردار نیست. در واقع شخصیت حقوقی سازمان‌های بین‌المللی به همان اندازه و میزانی است که دولت‌ها در سند تأسیس برای آن سازمان پیش بینی کرده‌اند. بنابراین، شخصیت و اهلیت سازمان‌ها اکتسابی و محدود است، اما شخصیت و اهلیت دولت‌ها ذاتی و بدون هیچ‌گونه محدودیتی است. از جمله آنکه سازمان‌ها حق حضور در دعاوی ترافعی در پیشگاه دیوان بین‌المللی دادگستری را ندارند و این اهلیت تنها از آن دولت‌هاست. برابر ماده ۶ کنوانسیون حقوق معاهدات، تمام دولت‌ها از اهلیت انعقاد معاهدات برخوردارند صرف‌نظر از آنکه دولتی بزرگ، کوچک یا ذره‌ای باشند.

1. The Corfu Channel Case, op.cit, 35.

2. par in parem non habet imperium.

3. The case of Lotus, Judgment no.8, 18.

حتی نویسندگانی چون هرابار که برابری میان دولت‌ها را در عمل افسانه می‌دانند، در ظاهر می‌پذیرند که این اصل حقوقی در نظام حقوق بین‌الملل وجود دارد (Malksoo, 2010: 98). درست است که برخی دولت‌ها در روند رویه‌سازی منجر به ایجاد قواعد عرفی، از نفوذ بیشتر و گسترده‌تری نسبت به برخی دیگر برخوردارند، اما این واقعیت به معنای حضور انحصاری دولت‌های قدرتمند در این عرصه نیست. هیچ قاعده‌ای وجود ندارد که مشارکت قدرت‌های بزرگ را به منظور خلق قاعده عرفی ضروری بداند. برای مثال، در قلمرو حقوق دریاهای برخی از دولت‌هایی که اتباعشان به شکلی گسترده در آب‌های دوردست به ماهی‌گیری مشغول‌اند طبیعتاً به منزله دولت‌های قدرتمند شناخته نشده‌اند و این امر در خصوص غالب دولت‌های ساحلی که منفعت خاصی در ماهی‌گیری در چنین آب‌هایی دارند، صادق است (زرنشان، ۱۳۹۰: ۱۰۳). شایان یادآوری است که تعداد کثیری از دولت‌های ذره‌ای در عین حال دول ساحلی و جزیره‌ای نیز هستند.

شرایط عضویت در نظام ملل متحد

بنا بر رأی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه مشورتی «پذیرش در سازمان ملل متحد» پنج شرط برای عضویت در سازمان وجود دارد (ماده ۴).^۱ الف) متقاضی باید دولت باشد؛ ب) صلح‌جو باشد؛ پ) تعهدات منشور ملل متحد را بپذیرد؛ ت) قادر به انجام این تعهدات باشد؛ و) خواهان انجام آن تعهدات باشد. این شرایط حصری‌اند و دولت‌های عضو ملل متحد حق گسترش این شروط را ندارند، اما در تطبیق وضعیت دولت متقاضی با شرایط عضویت، دو رکن مربوطه سازمان (شورای امنیت و مجمع عمومی) و در واقع دول حاضر در آن ارکان از قدرت صلاحدید بالایی برخوردارند و دیوان اعلام کرد که نمی‌تواند از این رهگذر بر حق رأی دولت‌ها که موضوعی ذهنی است، اعمال کنترل کند.^۲

دیوان بر این نظر است که عبارات ماده ۴ منشور ملل متحد که می‌گوید «عضویت در سازمان ملل متحد برای دیگر دول شیفته صلح آزاد خواهد بود...» نشان از این واقعیت دارد که اگر دولت متقاضی از شرایط مذکور برخوردار باشد واجد شرایط لازم عضویت خواهد بود. معنای طبیعی این واژگان ما را به این نتیجه می‌رساند که شرایط مذکور حصری‌اند نه آنکه تنها به منزله راهنما یا مثال بیان شده باشند.^۳ اگر شرایط دیگری که بدان مربوط نباشند را نیز لازم بدانیم، در این صورت مفاد این ماده، اهمیت و وزن خود را از دست خواهد داد. بنابراین، شرایط

1. Conditions of Admission of a State to Membership in the United Nations of the Charter, Advisory Opinion of 28 May 1948, 62.

2. Ibid.

3. Ibid.

مندرج در بند ۱ ماده ۴ منشور نه تنها شرایط لازم که شرایط کافی عضویت نیز تلقی می‌شوند. به نظر دیوان اگر شرایط عضویت ذکر شده را تمثیلی بدانیم، در این صورت به دول عضو، اختیاری نامحدود داده می‌شود که مغایر مفاد بند ۱ ماده ۴ منشور است. بنابراین، جمعیت با وسعت کم، نمی‌تواند مانع عضویت یک دولت در سازمان ملل متحد باشد، زیرا وجود یک آستانه مشخص جمعیتی یا وسعت سرزمین، جزو شرایط عضویت دولت‌ها در ماده ۴ منشور نیامده است.^۱

عضویت کشورهای ذره‌ای در سازمان ملل متحد

نمی‌توان انکار کرد که پذیرش دول ذره‌ای در سازمان‌های بین‌المللی می‌تواند به دو دلیل «کوچکی بیش از حد سرزمین» و «عدم توانایی مالی کافی اغلب آن‌ها»، اجرای تکالیف ناشی از عضویت آن‌ها را با مشکل مواجه کند. ضمن آنکه عضویت آن‌ها می‌تواند نظام تصمیم‌گیری سازمان‌های بین‌المللی از طریق رأی‌گیری را که مبتنی بر اصل دموکراتیک «یک دولت یک رأی» است، با خطر مواجه کند (بیگزاده، ۱۳۸۹: ۱۴۸-۱۴۹)، اما نظر به جهانی بودن سازمان ملل متحد، جامعه بین‌المللی نیز نمی‌توانست نسبت به نپذیرفتن این دولت‌ها در سازمان بی‌تفاوت بماند. در اوایل تأسیس سازمان ملل متحد و در خصوص عضویت «کشورهای ذره‌ای»، پیشنهاد این بود که با توجه به عواملی مانند «میزان جمعیت» یا «کمبود منابع اقتصادی»، عضویت کشورهای ذره‌ای در ملل متحد، عضویتی متفاوت باشد و از آن با عنوان «عضویت وابسته»^۲ یاد می‌کردند (Conforti, 2004: 27). ایالات متحده آمریکا اولین کشوری بود که در جلسه مورخ ۲۰ سپتامبر ۱۹۶۵ شورای امنیت پیشنهاد داد که در خصوص موضوع عضویت دول ذره‌ای تحقیقاتی انجام شود. در سال ۱۹۶۹ شورای امنیت برای انجام تحقیقات در این خصوص، کمیته‌ای از کارشناسان را منصوب کرد، اما مطالعات این کمیته حاوی نتایج مهمی نبود. برخی دولت‌ها همان پیشنهاد «عضویت وابسته» را مطرح کردند، اما با مخالفت دیگر دولت‌ها روبه‌رو شد با این توجیه که پیش‌تر سازمان برخی دول ذره‌ای را به عضویت با حقوق کامل پذیرفته است. برخی مؤسسه‌های تحقیقاتی خصوصی نیز برای حل این مشکل، پیشنهادهایی ارائه دادند برای مثال «مرکز مطالعات جنگ و صلح نیویورک»^۳ پیشنهاد داد که حدنصاب اکثریت لازم برای تصویب قطعنامه‌ها در مجمع عمومی، اکثریت کیفی دولت‌ها باشد؛ یعنی دولتهایی که درصد معینی از جمعیت جهان و دولتهایی که درصد خاصی از بودجه سازمان را تأمین کنند (Ibid: 28). اما این پیشنهادها به دلیل مغایرت آن با

1. Ibid, 63.

2. Associate membership.

3. The New York Center for War and Peace Studies.

اصل حاکمیت برابر دولت‌ها رد شد و تمامی دولت‌ها از حق رأی برابر در ارکان اصلی ملل متحد برخوردار شدند.

به هر حال، تمایل نداشتن دول بزرگ به عضویت کشورهای ذره‌ای در دهه‌های اول فعالیت سازمان به خوبی نمایان بود. با اینکه کشور کوچک لوکزامبورگ در سال ۱۹۴۵ از اعضای اولیه و مؤسس سازمان بود، اما هیچ‌کدام از کشورهای ذره‌ای در میان دول مؤسس سازمان ملل متحد قرار ندارند. ایسلند در ۱۹ نوامبر ۱۹۴۶ به منزله اولین کشور ذره‌ای به سازمان پیوست. البته از سال ۱۹۵۶ نیز کشور پادشاهی موناکو، دارای هیئت ناظر دائم در نیویورک بود و در چند برنامه سازمان ملل متحد شرکت داشت، اما با تقاضای عضویت آن دولت تا سال ۱۹۹۳ موافقت نشد. در واقع، پس از لیختن اشتاین و سان مارینو، موناکو و آندورا آخرین کشورهای ذره‌ای در اروپا بودند که تقاضای عضویت در سازمان را در سال ۱۹۹۳ به دبیرکل تسلیم کردند. تقاضای عضویت این کشورها پس از توصیه شورای امنیت به ترتیب در ۲۸ می و ۲۸ جولای ۱۹۹۳ به تأیید مجمع عمومی رسید. در هر دو نهاد ملل متحد، تقاضای پذیرش با وفاق عام صورت گرفت. ایتالیا به نمایندگی از کشورهای غربی اعلام کرد: «کل دول عضو، چه دول بزرگ چه کوچک، قدیمی یا نو، در تقویت نقش سازمان ملل متحد مسئولیت دارند» (Duursma, 1996: 56).

در یک ارزیابی کلی می‌توان گفت که سازمان در ابتدا مجمع قدرت‌های بزرگ و متوسط بوده است، اما از میان ۱۴۲ کشوری که به تدریج به سازمان پیوسته‌اند، اکثریت به گروه کشورهای کوچک و ذره‌ای تعلق داشته‌اند. در حال حاضر اکثریت دول عضو سازمان (۱۰۰ کشور) در جرگه کشورهای کوچک و ذره‌ای قرار دارند. استعمارزدایی و پایان جنگ سرد (اوایل دهه ۱۹۹۰) دو نقطه عطف در روند افزایش اعضای ملل متحد بوده‌اند. دهه ۱۹۶۰ آغاز دوران گسترش فزاینده اعضای سازمان و آغاز روند جهان‌شمولی ملل متحد بود. در آغاز این دهه در ۱۹۶۰ به یکباره ۱۷ دولت به عضویت سازمان درآمدند و اعضا به مرز ۱۰۰ دولت رسید. کشورهای ذره‌ای مالت، مالدیو، سنگاپور و باربادوس در همین دهه به عضویت سازمان درآمدند. سیشل، دومینیکا، سانتوتومه، پرنسپ و گرنادا در دهه ۷۰ به عضویت سازمان پذیرفته شدند. سه کشور نیز در اوایل دهه ۱۹۸۰ به عضویت سازمان درآمدند، اما دهه ۹۰ میلادی اوج دوران پذیرش دول ذره‌ای بود. در این دهه، هفت کشور عضو سازمان شدند و در ۵ سپتامبر ۲۰۰۰ نیز کشور توالوو به‌منزله آخرین کشور ذره‌ای مجوز حضور در سازمان ملل متحد را به دست آورد.^۱

1. <http://www.un.org/en/member-states/>.

بررسی میزان حضور کشورهای ذره‌ای در ارکان اصلی ملل متحد

در این قسمت میزان حضور و نقش آفرینی دول ذره‌ای در ارکان اصلی سازمان ملل متحد بررسی می‌شود. شایان یادآوری است که با توجه به اتمام فعالیت‌های «شورای قیمومت» در سال ۱۹۹۴، از بررسی حضور دول ذره‌ای در این رکن خودداری شده است. از سوی دیگر، نظر به اهمیت فعالیت‌های شورای حقوق بشر، به حضور دول ذره‌ای در این رکن فرعی اکوسوک نیز پرداخته شده است.

۱. مجمع عمومی

تمامی کشورهای عضو ملل متحد از جمله دول ذره‌ای در مجمع عمومی حضور دارند. از آثار حاکمیت برابر دولت‌ها در منشور ملل متحد آن است که دولت‌های ذره‌ای در مجمع عمومی سازمان ملل متحد و دیگر ارگان‌های تصمیم‌گیرنده، با دیگر دولت‌های بزرگ دارای یک رأی برابرند.

نمایندگان دول ذره‌ای همچون نمایندگان دیگر دولت‌ها می‌توانند در خصوص تمامی موضوعات بین‌المللی در چارچوب منشور بحث کنند (ماده ۱۰ منشور) و در تصویب قطعنامه‌های مجمع عمومی نقش آفرین باشند.

باید خاطر نشان کرد که قطعنامه‌های مجمع عمومی را نباید صرفاً توصیه‌آمیز تلقی کرد، بلکه این قطعنامه‌ها به دلیل مشروعیتی که با تصویب‌شان ایجاد می‌کنند، اثرگذارند (F. Alger, 2006: 16-17).

افزون بر این باید بیان کرد که مجمع عمومی به منزله ارگانی برای مشروعیت‌سازی جمعی یا عدم مشروعیت‌سازی جمعی موضوعات هنجاری عمل می‌کند و در برخی مسائل کلی به فعالیت‌های دول عضو جهت می‌دهد و در شرایط خاصی در بیانیه‌ها، سیاست‌ها و رفتار دولت‌ها و بازیگران دیگر تأثیر می‌گذارد (Peterson, 2004: 173).

۲. شورای امنیت

در کنفرانس «دمبارتن اوکس» در خصوص ترکیب شورای امنیت چه درباره اعضای دائم و چه غیردائم، مباحثی وجود داشت. کشورهای امریکای لاتین خواهان اختصاص یک کرسی دائم یا حداقل سه کرسی دائم به این قاره بودند. هند تقاضا کرد که در خصوص تخصیص کرسی‌های غیردائم، به میزان جمعیت و منابع اقتصادی، توجه خاصی مبذول شود. لیبریا خواهان انتخاب اعضای غیردائم براساس حروف الفبا بود تا کشورهای کوچک نیز شانس انتخاب شدن برابر با کشورهای بزرگ را داشته باشند. هلند نیز پیشنهاد کرد تا مقررات خاصی برای قدرت‌های

درجه متوسط در شورا درج شود، اما هیچ‌کدام از این پیشنهادها تصویب نشد. با وجود این، در بند ۱ ماده ۲۳ منشور مقرر شد که «در انتخاب اعضای غیردائم به شرکت اعضای سازمان ملل متحد در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی و سایر هدف‌های سازمان و همچنین به تقسیم عادلانه جغرافیایی، توجه خواهد شد» (Volger, 2010: 226).

به نظر می‌رسد عبارت مندرج در قسمت اخیر بند ۱ ماده ۲۳ منشور، به معنای توجه ضمنی منشور به اندازه مساحت و میزان جمعیت کشورها برای انتخاب به منزله عضو غیردائم شورا بوده است. نویسنده‌ای مدعی است که این عبارت از سوی گروه‌های منطقه‌ای چنین تفسیر نشده است (Ibid)، اما عملاً انتخاب اعضای غیردائم که بیشتر از میان کشورهای بزرگ و متوسط صورت گرفته است، خلاف آن را نشان می‌دهد.

تاکنون غیر از دولت مالت (با ۴۱۹ هزار نفر جمعیت و ۳۱۶ کیلومتر مربع مساحت) هیچ‌کدام از کشورهای زیر ۵۰۰ هزار نفر به منزله عضو غیردائم شورا انتخاب نشده‌اند. کشورهای سنگاپور (سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۲) و بحرین (سال‌های ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹) به منزله کشورهای مساحت کمتر از هزار کیلومتر مربع دارند (هرچند جمعیت آن‌ها بیش از ۵۰۰ هزار نفر است) هر کدام یک بار به عضویت شورا درآمده‌اند.^۱

شایان یادآوری است که از میان ۱۹۳ دولت عضو ملل متحد، تاکنون (سال ۲۰۱۶)، ۶۸ دولت نتوانسته‌اند حتی یک بار به عضویت ملل متحد انتخاب شوند^۲ که ۲۷ دولت از جمع ۶۸ دولت مذکور به گروه کشورهای ذره‌ای عضو سازمان اختصاص دارند. بنابراین، تنها حدود ۱۰ درصد دولت‌های ذره‌ای تاکنون نتوانسته‌اند به عضویت شورای امنیت درآیند، اما این حد نصاب در خصوص دولت‌های متوسط و بزرگ سازمان به حدود ۷۵ درصد می‌رسد.

بنابراین، کشورهای ذره‌ای از امکان کمتری برای عضویت در شورای امنیت و تصمیم‌گیری در خصوص صلح و امنیت جهانی برخوردار بوده‌اند، در حالی که اقدامات قهری شورای امنیت علیه دول کوچک و ذره‌ای را بهتر می‌توان اجرا کرد تا کشورهای بسیار قدرتمند (Thakur, 2006: 33; Matam Farrall, 2007: 51). همچنین اتباع هیچ‌کدام از کشورهای ذره‌ای تاکنون نتوانسته‌اند به منزله دبیر کل سازمان ملل متحد انتخاب شوند (Thakur, 2006: 67).^۳

۱. شایان یادآوری است که دولتهایی همچون سوئیس، افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان تاکنون نتوانسته‌اند به عضویت شورا درآیند. از میان ۱۰ کشور وسیع جهان (روسیه، کانادا، آمریکا، چین، برزیل، استرالیا، هند، آرژانتین، قزاقستان و الجزایر) تنها قزاقستان تاکنون در شورای امنیت عضویت نداشته است. در عین حال، ۱۰ کشور پرجمعیت جهان (چین، هند، آمریکا، اندونزی، برزیل، پاکستان، نیجریه، بنگلادش، روسیه و ژاپن) حداقل دو بار کرسی عضویت شورای امنیت را کسب کرده‌اند و تمامی آن‌ها تجربه عضویت در شورا را دارند.

۲. <http://www.un.org/en/sc/members/notelected.asp>.

۳. دبیران کل سازمان تاکنون به ترتیب اتباع دولت‌های نروژ، سوئد، برمه، اتریش، پرو، مصر، غنا و کره جنوبی بوده‌اند.

۳. شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد

شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد از ۵۴ دولت تشکیل می‌شود که برای یک دوره سه ساله از سوی مجمع عمومی انتخاب می‌شوند.

هر کدام از مناطق مختلف جغرافیایی در شورا از این سهمیه‌ها برخوردارند:

الف) گروه کشورهای آفریقایی: ۱۴ دولت؛ ب) گروه کشورهای آسیایی: ۱۱ دولت؛ ج) گروه کشورهای اروپای شرقی: ۶ دولت؛ د) گروه کشورهای امریکای لاتین و منطقه دریای کارائیب: ۱۰ دولت؛ و) گروه کشورهای اروپای غربی و دیگر مناطق جهان: ۱۳ دولت.

در میان دول عضو و حاضر در شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد، تنها آنتیگوا و بربودا در میان کشورهای ذره‌ای تا ۳۱ دسامبر ۲۰۱۶ عضویت خواهند داشت.^۱

۴. دیوان بین‌المللی دادگستری

با مراجعه به سایت رسمی دیوان مشاهده می‌کنیم که تاکنون ۹۸ دولت عضو سازمان ملل متحد به منزله خواهان یا خوانده، دعوی ترافعی را به دیوان ارجاع داده‌اند که از این میان، هشت دولت ذره‌ای نیز در دیوان حضور یافته‌اند.^۲ به این ترتیب حدود ۲۵ درصد از دول ذره‌ای تاکنون در دیوان بین‌المللی دادگستری حاضر شده‌اند.

در چندین قضیه کشورهای ذره‌ای نزد دیوان بین‌المللی دادگستری حاضر شده‌اند. دعوی لیختن اشتاین علیه گواتمالا و دعوی همین کشور علیه آلمان در قضیه برخی اموال، دعوی نائورو علیه استرالیا، دعوی دومینیکا علیه سوئیس (در قضیه وضعیت نمایندگی دولت عضو ملل متحد در برابر دولت میزبان)، دعوی قطر علیه بحرین در قضیه تحدید حدود، دعوی دو کشور آلمان و انگلیس علیه ایسلند در قضایای ماهیگیری، دعوی حاکمیت بر جزایر مورد اختلاف میان سنگاپور و مالزی و دعوی تحدید حدود فلات قاره میان لیبی و مالت از جمله آن‌هاست. همچنین، دولت ذره‌ای جزایر مارشال علیه سه کشور هسته‌ای (انگلستان، هند و پاکستان) دعوی را به خواسته اعلام نقض تعهد مندرج در ماده ۶ معاهده «ان پی تی» - که به باور آن کشور به قاعده عرفی تبدیل شده است - تقدیم کرد. به باور جزایر مارشال، کشورهای مذکور تعهد به خلع سلاح هسته‌ای را نقض کرده‌اند. جزایر مارشال در تاریخ ۲۴ آوریل ۲۰۱۳ اعلامیه اختیاری پذیرش صلاحیت اجباری دیوان را صادر کرد و چون تنها دولت‌های هند، پاکستان و انگلستان چنین بیانیه‌ای را صادر کرده‌اند، لذا تنها دعوا علیه این سه دولت هسته‌ای ثبت شده

1. <https://www.un.org/ecosoc/en/content/members>.

2. <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&p2=3&p3=1>.

است و چون سایر دولت‌های هسته‌ای این بیانیه را صادر نکرده‌اند، لذا دیوان فاقد صلاحیت در رسیدگی به همین دعوا علیه آن دولت‌ها بوده است.

شایان یادآوری است که تا ژوئن ۲۰۱۶ تعداد ۷۲ کشور به صدور اعلامیهٔ اختیاری پذیرش صلاحیت اجباری دیوان اقدام کرده‌اند که ۵ کشور از این میان به کشورهای ذره‌ای تعلق دارد (کشورهای جزایر مارشال، مالت، لیختن‌اشتاین، باربادوس و دومینیکا).^۱

۵. شورای حقوق بشر ملل متحد

شورای حقوق بشر مرکب از ۴۷ دولت است که از سوی مجمع عمومی به مدت سه سال انتخاب می‌شوند. مجمع عمومی در انتخاب دول عضو شورا معیارهایی همچون مشارکت دولت متقاضی عضویت در ترویج و حمایت از حقوق بشر و تعهد داوطلبانهٔ آن دولت به رعایت معیارهای حقوق بشری را در نظر می‌گیرد.

بر اساس بند ۷ قطعنامهٔ شمارهٔ ۶۰/۲۵۱ مجمع عمومی، هر کدام از مناطق مختلف جغرافیایی دارای این تعداد از دول عضو هستند:

الف) گروه کشورهای آسیایی: ۱۳ دولت؛ ب) گروه کشورهای آفریقایی: ۱۳ دولت؛ ج) گروه کشورهای اروپای شرقی: ۶ دولت؛ د) گروه کشورهای امریکای لاتین و منطقهٔ دریای کارائیب: ۸ دولت؛ و) گروه کشورهای اروپای غربی و دیگر مناطق جهان: ۷ دولت.

اولین گروه از دولت‌های عضو شورا در ۱۹ ژوئن ۲۰۰۶ انتخاب شدند. از آن زمان تا سال ۲۰۱۱ از گروه کشورهای آسیایی ۱۵ کشور، گروه کشورهای آفریقایی ۱۷ کشور، گروه کشورهای اروپای شرقی ۱۰ کشور، گروه کشورهای امریکای لاتین و منطقهٔ دریای کارائیب ۱۱ کشور و گروه کشورهای اروپای غربی و دیگر مناطق جهان ۱۱ کشور عضو شورا بوده‌اند.^۲ غیر از دولت مالدیو، تاکنون هیچ کشور ذره‌ای به عضویت شورای حقوق بشر انتخاب نشده است. مالدیو تا پایان سال ۲۰۱۶ عضو شورا باقی می‌ماند.^۳

مشارکت در بودجهٔ سالیانهٔ سازمان

هر یک از دول عضو سازمان ملل متحد متعهدند در تأمین بودجهٔ سازمان مشارکت کنند.

1. <http://www.icj-cij.org/jurisdiction/index.php?p1=5&p2=1&p3=3>.

۲. جمهوری اسلامی ایران تاکنون عضو شورای حقوق بشر نبوده است.

3. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/CurrentMembers.aspx>.

شایان یادآوری است که دولت‌های موریتوس، بوتسوانا و بنین نیز در میان دول عضو کنونی شورا قرار دارند. این دولت‌ها نیز بالنسبه جمعیت و مساحت کمی دارند، اما در گروه کشورهای ذره‌ای قرار نمی‌گیرند.

تعیین سهم هر یک از دولت‌ها از سوی «کمیته مشارکت»^۱ تعیین می‌شود. سازمان‌های بین‌المللی معمولاً حداقل سهمی را برای هر یک از دول عضو در تأمین بودجه سازمان پیش‌بینی می‌کنند. حداقل این میزان در سازمان ملل متحد یک هزارم درصد و حداکثر ۲۲ درصد است (همان: ۲۵۵). در تعیین سهم دولت‌ها، کمیته معیارهایی همچون تولید ناخالص ملی و بدهی‌های خارجی را در نظر می‌گیرد و هر سه سال یک بار می‌تواند در ارزیابی خود تجدیدنظر کند.^۲

ایالات متحده آمریکا نظر به اینکه به تنهایی ۲۷ درصد کل تولید ناخالص جهان را به خود اختصاص داده است، حداکثر سهم مقرر در پرداخت بودجه سازمان (یعنی ۲۲ درصد) را بر عهده دارد. شایان یادآوری است که ۸۴/۵ درصد بودجه سازمان از سوی ۲۰ کشور تأمین می‌شود و ۱۷۳ دولت دیگر، تنها ۱۵/۵ درصد بودجه سازمان را پرداخت می‌کنند.^۳ همان‌گونه که گفته شد حداقل میزان مشارکت هر یک از دولت‌ها در تأمین بودجه سازمان، یک هزارم درصد است. کمیته مشارکت برای ۱۸ دولت از جمع ۳۰ دولت ذره‌ای عضو سازمان (واتیکان عضو ناظر است)، حداقل میزان ممکن در پرداخت بودجه سازمان یعنی یک هزارم درصد را تعیین کرده است.^۴

از سوی دیگر، دولت سنگاپور با پرداخت ۴۴۷ هزارم درصد از بودجه سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۶، در ردیف سی و چهارمین دولت تأمین‌کننده بودجه سازمان قرار دارد.^۵ شایان یادآوری است که برای دولت‌های پرجمعیت و وسیعی همچون ایران، اندونزی و آفریقای جنوبی، سهمیه بودجه کمتری تعیین شده و این نکته، اهمیت میزان پولی که کشور سنگاپور به سازمان پرداخت کرده است را نشان می‌دهد. این در حالی است که مساحت سنگاپور کمتر از تهران است. جالب توجه است که هندوستان با داشتن یک میلیارد و دویست و هشتاد میلیون نفر و مساحتی برابر با ۳/۲۸۷/۲۶۳ کیلومتر مربع، کمتر از دو برابر سهم سنگاپور از بودجه سازمان را پرداخت می‌کند (۷۳۷ هزارم درصد). این در حالی است که مساحت هندوستان بیش از ۴۶۰۰ برابر و جمعیت آن بیش از ۲۳۰ برابر سنگاپور است.

شش کشور ذره‌ای قاره اروپا (دولت واتیکان چون عضو ناظر است و تعهدی به پرداخت حق بودجه سالیانه سازمان ندارد) در مجموع ۴۹ هزارم درصد از بودجه سازمان را در سال ۲۰۱۶ تأمین کرده‌اند.^۶ برای هیچ‌کدام از کشورهای ذره‌ای واقع در قاره اروپا، حداقل مبلغ تعیین نشده

1. Committee on Contributions.

2. <https://factly.in/united-nations-budget-contributions-by-member-countries/>.

3. <https://factly.in/united-nations-budget-contributions-by-member-countries/>.

۴. جهت دریافت اطلاعات جزئی‌تر به جدول ضمیمه مراجعه کنید.

5. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/932.

6. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/932.

هرچند این رقم ممکن است در نگاه اول ناچیز به نظر برسد، اما اگر این واقعیت را یادآور شویم که ۳۵ کشور دیگر در

است که با توجه به معمولاً خوب اقتصادی کشورهای اروپایی موجه به نظر می‌رسد. تمامی کشورهای ذره‌ای واقع در قاره اقیانوسیه (۹ کشور) هر کدام تنها یک هزارم درصد از بودجه سازمان در سال ۲۰۱۶ را تأمین کرده‌اند. همین وضعیت برای ۵ کشور ذره‌ای واقع در منطقه کارائیب صدق می‌کند، اما کشورهای باربادوس و انتیگوا و بربودا به ترتیب ۰/۰۰۷ و ۰/۰۰۲ از بودجه ملل متحد را پرداخت کرده‌اند. کشور ذره‌ای باهاماس در اقیانوس آتلانتیک به تنهایی ۰/۰۱۴ بودجه سازمان را در سال ۲۰۱۶ تأمین کرد.^۱ کمیته تعیین سهم بودجه سازمان ملل متحد برای دو کشور جزیره‌ای واقع در اقیانوس هند (مالدیو و سیشیل) و کشورهای سائوتومه، پرنسب و بلیز در قاره‌های آفریقا و امریکا نیز حداقل بودجه مقرر در سازمان را تعیین کرده است. اما سه کشور آسیایی ذره‌ای (برونئی، بحرین و سنگاپور) مجموعاً ۰/۵۲۰ بودجه سازمان را در سال ۲۰۱۶ تأمین کرده‌اند. درواقع، کمیته تعیین سهم دولت‌ها در تأمین بودجه سال ۲۰۱۶ برای تمام ۳۰ کشور ذره‌ای عضو سازمان ملل متحد در مجموع ۰۰/۵۶۹ کمی بیش از نیم درصد کل بودجه سازمان را مشخص کرده است. شایان یادآوری است ایران در ردیف کشورهای قرار دارد که کمتر از نیم درصد بودجه سازمان را تأمین می‌کنند (ایران در سال ۲۰۱۶ تنها ۴۷۱ هزارم درصد از بودجه سازمان را تأمین کرده است).

تأخیر در پرداخت سهمیه بودجه سالیانه سازمان

براساس نامه دبیرکل سازمان ملل متحد به مجمع عمومی که براساس آخرین گزارش کمیته تعیین بودجه سازمان ملل متحد تهیه شده است، در سال ۲۰۱۵ تعداد ۵ کشور در پرداخت سهمیه بودجه سالیانه سازمان معادل یا بیشتر از دو سال تمام (سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۳ مطابق

مجموع ۳۵ هزارم درصد از بودجه ملل متحد را در همان سال تأمین کرده‌اند، اهمیت مشارکت مالی کشورهای ذره‌ای اروپایی در مقام مقایسه با دیگر کشورها آشکار می‌شود. درواقع ۷۸ کشور عضو سازمان ملل متحد در مرتبه‌ای پایین‌تر از لیختن‌اشتاین (با ۱۶۰ کیلومتر مربع مساحت و ۳۷۷۷۶ هزار نفر جمعیت) در تأمین بودجه سازمان در سال ۲۰۱۶ قرار داشته‌اند (لیختن‌اشتاین هفت هزارم درصد بودجه سازمان را پرداخت کرده است). جالب توجه است که مغولستان با مساحت (۱۵۶۴۱۱۶ کیلومتر مربع) یعنی با نه هزار و هفتصد و هفتاد و پنج برابر مساحت لیختن‌اشتاین تنها پنج هزارم درصد بودجه سال ۲۰۱۶ سازمان را پرداخته است. چاد نیز با مساحت ۱۲۸۴۰۰۰ کیلومتر مربع در پرداخت پنج هزارم درصد بودجه سازمان نقش داشته است. بنگلادش با ۱۶۲۹۱۰۸۶۴ و اتیوپی با ۱۰۱۸۵۳۲۶۸ نفر جمعیت تنها ده هزارم درصد از بودجه سازمان را پرداخت کرده‌اند. کنگو نیز با ۷۹۷۲۲۶۲۴ نفر تنها شش هزارم درصد بودجه را پرداخت کرده است. جالب‌تر آنکه موناکو تنها با مساحت ۲ کیلومتر مربع، ده هزارم بودجه سازمان را پرداخت کرده است.

1. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/932.

ماده ۱۹ منشور) تأخیر داشته‌اند.^۱ کشورهای یمن، سومالی، جزایر کومور، گینه بیسائو و ساوتومه پرنسپ کشورهای بدهکار سازمان بوده‌اند. با این همه مجمع عمومی به موجب قطعنامه مورخ ۱۲ اکتبر ۲۰۱۵ تصمیم گرفت به تمامی دول مزبور اجازه شرکت در رأی‌گیری را بدهد، زیرا دلایل آن کشورها در پرداخت نکردن بدهی خود موجه بوده است.^۲

سیاست خارجی کشورهای کوچک و ذره‌ای

کشورهای ذره‌ای در دریای کارائیب عموماً در کشورهای دیگر به صورت مشترک دارای یک سفیر هستند (Mohamed, 2002: 7). تمامی کشورهای ذره‌ای در اقیانوس آرام جنوبی دارای دموکراسی پارلمانی‌اند (N. Meller, 1987: 116). در این منطقه، کشورهای میکرونیزیا، جزایر مارشال و پالائو بسیار تحت تأثیر ایالات متحده آمریکا قرار دارند. هر یک از این کشورها به صورت جداگانه با آمریکا «قرارداد اتحادیه آزاد»^۳ منعقد کرده‌اند که بر این اساس، آمریکا به آن کشورها در پروژه‌های توسعه، کمک مالی می‌کند و در مقابل، کنترل سیاست‌های دفاعی و امنیتی آن‌ها را بر عهده می‌گیرد (Mohamed, 2002: 8).

از سوی دیگر، آسیب‌پذیری کشورهای ذره‌ای بعد از تهاجم آمریکا به گرنادا در ۱۹۸۳ جلوه و نمود بیشتری یافت. پس از تلاش به انجام کودتا در سال ۱۹۸۸ در مالدیو، این مسئله بار دیگر مطرح شد. مالدیو در سال ۱۹۹۱ در سازمان ملل متحد این پیشنهاد را مطرح کرد که یک نیروی واکنش سریع ملل متحد برای رفع تهدیدات علیه کشورهای کوچک تأسیس شود. این پیشنهاد با مخالفت آمریکا و کشورهای اروپایی روبه‌رو شد با این استدلال که منشور فرقی میان تهدیدات امنیتی کشورهای بزرگ و کوچک قائل نیست.

شایان یادآوری است که پس از جنگ سرد، تهدیدات امنیتی علیه دول کوچک از فاز نظامی به فاز اقتصادی تغییر کرده است، بنابراین یکی از راهبردهای مشترکی که دولت‌های بسیار کوچک برای غلبه بر کوچک‌بودن خودشان در پیش می‌گیرند همکاری منطقه‌ای است (Ibid: 12). هم‌گرایی و همکاری اقتصادی از اواخر دهه ۱۹۶۰ از اهداف جامعه کارائیب (کاریکوم) و از

۱. ماده ۱۹ چنین مقرر می‌دارد: «هر عضو ملل متحد که پرداخت سهمیه مالی آن به سازمان به تأخیر افتاده باشد در صورتی که سهمیه عقب‌افتاده عضو مزبور معادل یا بیشتر از مبلغ سهمیه مربوط برای دو سال قبل به طور کامل باشد در مجمع عمومی حق رأی نخواهد داشت. مع‌ذالک اگر مجمع عمومی تشخیص دهد که قصور در پرداخت ناشی از شرایطی است که از حیطة اختیار عضو مزبور خارج است می‌تواند به چنین عضوی اجازه دهد که در رأی شرکت کند».

2. A/70/374, General Assembly Resolution.

3. Compact of Free Association.

اواخر دهه ۱۹۷۰ جزو هدف‌های مجمع جنوب اقیانوس آرام بوده است. در اروپا، لوکزامبورگ از اعضای مؤسس جامعه اروپا بوده است و دولت‌های کوچک اروپای شرقی سرگرم مذاکره برای پیوستن به اتحادیه اروپا هستند. به همین‌سان، دولت‌های ذره‌ای خاورمیانه عضو شورای همکاری خلیج فارس به شمار می‌روند، بوتان و مالدیو در اتحادیه همکاری منطقه‌ای آسیای جنوبی (سارک) عضویت دارند، دولت‌های ذره‌ای آفریقا عضو جامعه اقتصادی غرب آفریقا (اکوواس)، جامعه اقتصادی دولت‌های آفریقای مرکزی یا جامعه توسعه جنوب آفریقا محسوب می‌شوند. گذشته از این دولت‌ها و عضویت اقتصادی و سیاسی آن‌ها در گروه‌بندی‌های متفاوتی از جنبش عدم تعهد و گروه ۷۷ گرفته تا جامعه عرب، اتحادیه آفریقا و سازمان کشورهای امریکایی، بسیاری از دولت‌های ذره‌ای در چند سازمان مهم منطقه‌ای عضویت دارند: گروه آفریقا-کارائیب-اقیانوس آرام که برای جلب ارتباط ویژه با اتحادیه اروپا تلاش می‌کند و اتحادیه دولت‌های کوچک جزیره‌ای که برای جلب توجه جهانیان به مشکلات زیست‌محیطی بی‌مانند این گونه دولت‌ها تشکیل شده است (گریفیتس، ۱۳۸۸: ۱۱۲).

نتیجه‌گیری

بررسی جایگاه کشورهای ذره‌ای در نظام ملل متحد، موضوع تحقیق این مقاله بوده است. در این تحقیق، کشورهای ذره‌ای به دولت‌هایی اطلاق می‌شوند که دارای جمعیتی کمتر از ۵۰۰ هزار نفر باشند یا آنکه مساحت آن‌ها کمتر از ۱۰۰۰ کیلومتر مربع باشد. در مجموع ۳۱ کشور دارای خصایص و ویژگی‌های ذکر شده هستند. واتیکان دارای وضعیت ناظر در ملل متحد است، اما ۳۰ کشور دیگر، عضو سازمان ملل متحد محسوب می‌شوند. مؤسسان جامعه ملل و سازمان ملل متحد، علاقه چندانی به عضویت دولت‌های ذره‌ای در سازمان نداشتند و حضور آن‌ها را به منظور تأمین منافع و اهداف سازمان، مفید تلقی نمی‌کردند، اما به تدریج این رویه تغییر کرد. در دهه ۱۹۸۰ و به‌ویژه ۱۹۹۰ دولت‌های ذره‌ای به سازمان ملل پیوستند، زیرا اعتقاد بر آن بود که همه دولت‌ها چه کوچک و چه بزرگ می‌توانند به هدف اصلی سازمان که همانا تأمین صلح و امنیت بین‌المللی است کمک رسانند. با وجود این، حضور دولت‌های ذره‌ای در ارکان مهم سازمان همچون شورای امنیت بسیار نادر بوده است. از سوی دیگر، تردیدی نیست که سازمان‌های بین‌المللی از جمله سازمان ملل متحد نمی‌توانند بدون تأمین مخارج خود از سوی اعضا در دستیابی به اهداف خود که جز از رهگذر فعالیت‌های سازمان امکان‌پذیر نیست، توفیقی حاصل کنند. نگاهی به جدول تعیین سهمیه اعضای ملل متحد در سال ۲۰۱۶ نشان می‌دهد که برخی دول ذره‌ای در تأمین هزینه‌های سازمان مشارکت بیشتری نسبت به دولت‌های پرجمعیت و پهناور داشته‌اند به گونه‌ای که کل جامعه بین‌المللی از توان مالی این دولت‌ها در

تأمین صلح و امنیت بین‌المللی و دیگر فعالیت‌های انسانی و بشردوستانه سازمان بهره‌مند شده‌اند. اهتمام دولت‌های ذره‌ای و نگرانی آن‌ها بابت تأمین صلح و امنیت جهانی و حفظ محیط زیست کمتر از دولت‌های بزرگ نبوده است. در این خصوص می‌توان به طرح دعوای جزایر مارشال علیه قدرت‌های هسته‌ای در دیوان بین‌المللی دادگستری اشاره کرد که خواهان آن شده است که دیوان، اعلام دارد که دول مذکور، تعهد قراردادی و عرفی دال بر خلع سلاح جامع هسته‌ای را نقض کرده‌اند. این دولت ذره‌ای حدود ۵۳ هزار نفر جمعیت و ۱۸۱ کیلومتر مربع مساحت دارد (کمتر از یک چهارم مساحت تهران).

در پایان می‌توان به این نتیجه رسید که دروازه‌های سازمان ملل متحد در ابتدا روی دولت‌های ذره‌ای بسته بود، اما به تدریج سازمان ملل متحد و جامعه بین‌المللی به این نتیجه رسید که به جهت همبستگی و پیوستگی منافع جامعه دولت‌ها، نمی‌توان نقش‌آفرینی این دولت‌ها را انکار و آن‌ها را از حضور مؤثر در ارکان مختلف ملل متحد محروم کرد.

آمار و اطلاعات مربوط به کشورهای ذره‌ای^۱

تاریخ عضویت in	سهم سال ۲۰۱۶ در پرداخت in	موقعیت برحسب وسعت کشور	مساحت	جمعیت	واقع شده در قاره	نام	موقعیت میزان جمعیت
06-04-64	عضو ناظر	۱	۰/۴۴ km ²	۸۰۱	اروپا	Vatican City	۱
05-09-2000	۰/۰۰۱	۴	26 km ²	۹/۹۴۳	اقیانوسیه	Tuvalu	۲
14-09-99	۰/۰۰۱	۳	21 km ²	۱۰/۲۶۳	اقیانوسیه	Nauru	۳
15-12-94	۰/۰۰۱	۱۶	459 km ²	۲۱/۵۰۱	اقیانوسیه	Palau	۴
02-03-92	۰/۰۰۳	۵	61 km ²	۳۱/۹۵۰	اروپا	San Marino	۵
18-09-90	۰/۰۰۷	۶	160 km ²	۳۷/۷۷۶	اروپا	Liechtenstein	۶
28-05-93	۰/۰۱۰	۲	2 km ²	۳۷/۸۶۳	اروپا	Monaco	۷
17-09-91	۰/۰۰۱	۷	181 km ²	۵۳/۰۶۹	اقیانوسیه	Marshall Islands	۸
23-09-83	۰/۰۰۱	۸	261 km ²	۵۶/۱۸۳	منطقه	Saint Kitts and Nevis	۹

۱. اطلاعات مربوط به میزان جمعیت و مساحت هر یک از دول ذره‌ای به ترتیب از سایت‌های زیر استخراج شد:
<http://www.worldometers.info/world-population/population-by-country>.
<http://www.worldatlas.com/articles/the-10-smallest-countries-in-the-world.html>.
 در استخراج اطلاعات مربوط به میزان سهم هر یک از دول عضو ملل متحد از جمله کشورهای ذره‌ای در تأمین بودجه سال ۲۰۱۶ سازمان به این آدرس ملل متحد رجوع شده است.
http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=ST/ADM/SER.B/932.
 تاریخ عضویت دولت‌ها در سازمان ملل متحد نیز با مراجعه به سایت رسمی سازمان ملل متحد تکمیل شده است:
<http://www.un.org/en/member-states/>.

جایگاه کشورهای ذره‌ای در ارکان اصلی سازمان ملل متحد ۴۲۹

28-07-93	۰/۰۰۶	۱۷	468 km ²	۶۹/۱۶۵	اروپا	کاراتیب	Andorra	۱۰
18-12-78	۰/۰۰۱	۲۲	751 km ²	۷۳/۰۱۶	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Dominica	۱۱
11-11-81	۰/۰۰۲	۱۴	443 km ²	۹۲/۷۳۸	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Antigua and Barbuda	۱۲
21-09-76	۰/۰۰۱	۱۵	455 km ²	۹۷/۰۲۶	اقیانوس هند	اقیانوس هند	Seychelles	۱۳
17-09-91	۰/۰۰۱	۲۰	702 km ²	۱/۹۶۶ ۱۰۴	اقیانوسیه	اقیانوسیه	Federated States of Micronesia	۱۴
14-09-99	۰/۰۰۱	۲۱	717 km ²	۱/۹۱۵ ۱۰۶	اقیانوسیه	اقیانوسیه	Tonga	۱۵
17-09-74	۰/۰۰۱	۱۱	344 km ²	۱/۳۲۷ ۱۰۷	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Grenada	۱۶
16-09-80	۰/۰۰۱	۱۲	389 km ²	۱/۶۴۴ ۱۰۹	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Saint Vincent and the Grenadines	۱۷
14-09-99	۰/۰۰۱	۲۴	811 km ²	۱/۴۰۵ ۱۱۴	اقیانوسیه	اقیانوسیه	Kiribati	۱۸
18-09-79	۰/۰۰۱	۱۸	606 km ²	۱/۲۸۳ ۱۸۶	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Saint Lucia	۱۹
16-09-75	۰/۰۰۱	۲۵	964 km ²	۱/۳۹۰ ۱۹۴	آفریقا	آفریقا	São Tomé and Príncipe	۲۰
15-12-76	۰/۰۰۱	۲۶	2/821 km ²	۱/۵۲۳ ۱۹۴	اقیانوسیه	اقیانوسیه	Samoa	۲۱
15-09-81	۰/۰۰۱	۲۹	12,189 km ²	۱/۴۷۰ ۲۷۰	اقیانوسیه	اقیانوسیه	Vanuatu	۲۲
09-12-66	۰/۰۰۷	۱۳	431 km ²	۱/۰۰۶ ۲۸۵	منطقه کاراتییب	منطقه کاراتییب	Barbados	۲۳
19-11-46	۰/۰۲۳	۳۱	000km ² ,103	۱/۷۷۸ ۳۳۱	اروپا	اروپا	Iceland	۲۴
25-09-81	۰/۰۰۱	۳۰	22/806 km ²	۱/۹۴۲ ۳۶۶	امریکای شمالی	امریکای شمالی	Belize	۲۵
21-09-65	۰/۰۰۲	۹	298 km ²	۱/۸۱۲ ۳۶۹	اقیانوس هند	اقیانوس هند	Maldives	۲۶
18-08-73	۰/۰۱۴	۲۸	10/010 km ²	۱/۷۱۸ ۳۹۲	اقیانوس آتلانتیک	اقیانوس آتلانتیک	Bahamas	۲۷
01-12-64	۰/۰۱۶	۱۰	316 km ²	۱/۶۱۵ ۴۱۹	آسیا	آسیا	Malta	۲۸
21-09-84	۰/۰۲۹	۲۷	5/265 km ²	۱/۸۷۴ ۴۲۸	آسیا	آسیا	Brunei	۲۹
21-09-71	۰/۰۴۴	۲۳	765 km ²	۱/۸۲۹	آسیا	آسیا	Bahrain	۳۰

				۱/۳۹۶			
21-09-65	۰/۴۴۷	۱۹	687 km ²	۱۵۰۶ ۵/۶۹۶	آسیا	Singapore	۳۱

منابع

الف) فارسی

۱. بیگ زاده، ابراهیم (۱۳۸۹). *حقوق سازمان‌های بین‌المللی*، چاپ اول، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
۲. زر نشان، شهرام (۱۳۹۰). *نقش رویه قضایی بین‌المللی در شناسایی قواعد عرفی*، رساله دکتری دانشگاه تهران.
۳. ضیایی بیگدلی، محمدرضا (۱۳۸۴). *حقوق بین‌الملل عمومی*، چاپ ۲۲، تهران: گنج دانش.
۴. کاسسه، آنتونیو (۱۳۷۰). *حقوق بین‌الملل در جهانی نامتحد*، مرتضی کلانتریان، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی در جهانی نامتحد.
۵. گریفیتس، مارتین (۱۳۸۸). *دانش‌نامه روابط بین‌الملل و سیاست جهان*، علیرضا طیب، تهران: نشر نی.

ب) انگلیسی

6. Bartmann, John Barry (2004). *Micro-states in the International System: the Challenge of Sovereignty*, ProQuest LLC.
7. Boyce, P.J. & Herr, R.A. (2012). *Microstate diplomacy in the south pacific*, Australian Outlook, 37-41.
8. Brownlie Ian (1998). *Principles of Public International law*, Oxford University Press, fifth Edition.
9. Conforti Benedetto (2004). *The Law and Practice of the United Nations*, Third Revised Edition, Martinus Nijhoff Publisher.
10. Crowards, Tom (2002). "defining the category of small states", *Journal of International Development*, Vol. 14, Issue 2, 143-179.
11. Duursma, Jorri (1996). *Fragmentation and the International Relations of Micro-states: Self-determination and Statehood*, Cambridge University Press.
12. F.Alger, Chadwick (2006). *The United Nations Systems*, A Reference Handbook, published in UK by Santa Barbara, Calif.
13. G. Berridge (1997). *International Politics: States, Power, and Conflict since 1945*, 3rded (Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf: London Prentice).
14. M. East (1973). "Size and Foreign Policy Behaviour: A Test of Two Models", *World Politics* 25 (4).
15. Malksoo, Lauri (2010). *Great Powers then and now: Security Council Reforms and Responses to Threats to peace and security*, in United Nations Reforms and the New Collective Security, Edited by Peter G.Danchin and Horst

- Fischer, Cambridge University Press.
16. MatamFarrall, Jeremy (2007). *United Nations Sanctions and the Rule of Law*, Cambridge University Press.
 17. Matteucci, Aldo, *Small States: A Future? Reflections on the South Pacific*, available at: archive1.diplomacy.edu/pool/fileInline.php?IDPool=355,17/1/94.
 18. Mehmet, O. & Tahiroglu, M. (2002). "Growth and equity in microstates: Does size matter in development?", *International Journal of Social Economics*, 29(1/2), 152-162.
 19. Mohamed, Ali Naseer (2002). *The Diplomacy of Micro-states*, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael'.
 20. N. Meller (1987). "The Pacific Island Microstates", in *Journal of International Affairs*, 41(1).
 21. Negut, Silviu & Gagea, Andreea (2011). *Diplomacy in The Games of Power. Diplomacy of Power – Power of Diplomacy II. Power of Diplomacy*, Revista Română de Geografie Politică, Year XIII, no. 1, 29-40.
 22. Peterson, M.J (2004). *Using the General Assembly*, in Jane Boulden and Thomas G. Weiss, eds., *Terrorism and the UN: Before and After September 2001*, Indiana University Press.
 23. Thakur, Ramesh (2006). *The United Nations, peace and security*, Cambridge University Press.
 24. Volger, Helmut (2010). *A Concise Encyclopedia of the United Nations*, Second Revised Edition, Martinus Nijhoff Publisher.
 25. Warbrick, Colin. *The Principle of Sovereign Equality*, in Vaughan Lowe & Colin Warbrick, eds., *The United Nations and the Principles of International Law: Essays in Memory of Michael Akehurst*, New York: Routledge.